

KOOPERATİFÇİLİK EĞİTİMİNİN KAPSAMI

Çeviren :

Dr. Carlos Uribe GARZON *

Doç. Dr. İnal Cem AŞKUN

Bütün dünyada kooperatif sistem, özellikle bizim yarım küremizde, şimdi bir karar anında bulunmaktadır. Bunu temelde olmak veya olmamak durumuyla karşı karşıya kalındığı şeklinde de belirtebiliriz.

Çoğunlukla önderlerin, sorunun ağırlığına önem vermedikleri mümkündür. Çünkü, yönettikleri kooperatiflerin günlük ekonomik ve finansal işleyiş gerekleriyle uğraşmakta yahut kendilerini, bu toplulukların çeşitli ülkelerdeki belli büyüme gösterdiklerini ortaya koyan istatistiklerle avutmaktadırlar.

Ancak temel sorun süregelmektedir, şöyleki; sözkonusu avutucu istatistiklerdeki kooperatifler acaba ilkeleri ve yöntemleri bakımından kooperatif sistemi ile bir uyum içinde midir? Hizmetlerinden yararlanan üyeleri yüzeysel de olsa gerçek kooperatifçiler olarak bu konudaki başlıca düşünceleri bilmekteler midir? Kooperatiflerin iş düzenleri ve bütünleştirici kurumları kendilerinin şimdiki gereksinmelerine uymakta mıdır?

(*) «The Scope and Content of Cooperative Education», International Cooperative Training Journal, Vol. 5, No: 1, 1971. Bu yazı, yazarının Colombia'nın Medellin şehrinde, OCA'nın Kooperatif Eğitimi konusunda topladığı konferansta yaptığı konuşmadan hazırlanmıştır.

Bir kooperatifin işletmecilik yönü iyi düzenlenip, işleyişi düzgün olmadıkça gerçi bu kurumun bütünüyle iyi olduğu söylenemezse de, kooperatifin sadece işletme olarak iyi örgütlendirilmesi de, kooperatif için yeterli değildir.

Elverişli bir örgütlenme, türleri ister özel, ister devlet ya da kooperatif teşebbüsleri şeklinde olsun, tüm işletmelerin başarısı için kaçınılmaz bir koşuldur. Bununla beraber, kooperatiflerin iyi işletme düzeninin, geniş bir sosyo-ekonomik dünya içinde kendilerini özgüselleştiren (karakterize eden) ilkeleri temel aldığı unutulmamalıdır.

Şimdiki durumda, ister sözkonusu birlik hareketine katılma gereği konusundaki düşünceleri, ister iyi işletmecilik tekniklerini kullanma alanı olsun, bunları bilmemenin saygı duyulacak ve uygulanacak bir yönü yoktur. Ortaya çıkan bir sonuç varsa, o da devamlı bir süreç olarak bu alandaki eğitimin kaçınılmaz ivediliğidir.

Uluslararası Kooperatifçilik Birliğinin ilgili komisyonu, kooperatif ilkelere yeniden düzenlenmesi görevini üzerine almış, şu şekilde kesin bir tavır takınmıştır: «Komisyon, eğitimi kooperatif ilkelerinden biri olarak benimsemede kuşku duymamış ve bu ilkeyi gerçekte, diğerlerine uyma, etkin uygulamalarını olurlu kılan bir biçimde görmüştür» (1).

Eğer, gerçekten, bu toplantının Amerika'nın kooperatifçilik eğitimi yapan kurumların şimdiki durumlarıyla gelecekteki programlarının incelenmesi amacı varsa, böyle bir eğitimin kapsamı, niteliği görüşmelerde ele alınması gereken bir konu olmaktadır.

Öte yandan, kooperatifçilik eğitimi en geniş anlamıyla bu kurumların amacını oluşturmaktadır. Kooperatifçilik hareketleri, üniversiteler, hükümetler ve başkaları ortak bir noktada birleşip, söz konusu kurumları kooperatif sisteminin gelişmesini olurlu kılacak bilgileri ve kültürü vermek üzere kurmuşlardır. Ayrıca, bu kurumlarca yürütülen kooperatifçilik eğitiminin bütün yönlerinde olmasa bile, genellikle bu alandaki başlıca sorumluluk kendilerine düşmektedir. Kuşkusuz, kooperatif üyelerine bilgi vermenin kendi kooperatiflerinin eğitim komisyonlarının işi olduğu, ilk ve orta okullardaki kooperatif öğretiminin öğretmenlerin görevi bulunduğu ve üniversitelerde kooperatifçilik için ayrılan bazı sınıflarda tek başına öğretim üyelerinin hizmet gördükleri de doğrudur. Ancak, ileri ve özel dersler,

(1) **The cooperative principles, new formulations of the International Cooperative Alliance**, Cooperative Managers' School of Zaragoza, Spain. Document 18, s. 60.

eğitim komisyonu üyelerinin yönetim kurullarının, yürütme kurullarının, öğretmenler ve öğretim üyelerinin kooperatifçilik kültürü ile yönetici ve işgörenlerin eğitimi, genel anlamda «Kooperatifçilik Eğitimi Kurumları» dediğimiz örgütlerin işi olmaktadır.

Kooperatifçilik eğitiminin konusu, çeşitli bölgelerde, kooperatifçiliğin gelişmesinden sorumlu kişilerin düşüncelerinde her zaman yüksek düzeyde bir yer tutmuştur. Uluslararası Kooperatifçilik Birliğince sistemin özündeki temel bir ilke olarak ve anlamının açık bir biçimde benimsenmesinden de görülmektedir ki, bunda direktmenin çok ivedi bir durumu yoktur.

Gerçi genel deyimlerle bunun önemi herkes tarafından kabul edilmekte ise de, böyle bir eğitimin amacının ne olması gerektiği ve genellikle kooperatifçilik eğitimi olarak bilinen hususlar içinde aranan önceliklerde sırasında kesin anlaşmazlıklara varan düşünce ayrılıkları vardır. Bu durum, tüm kooperatif sistemine ilişkin belli eğilimde ve başlıca terimleri «teori ve uygulama», «birlik ve işletme» olan kutuplaşmaları meydana getirmektedir. Ayrıca tartışılan böyle bir konuda, öteden beri bir yanda «kendi başına kooperatif kültürü», diğer yanda «eğitim ve/veya yeterlik» görülmektedir.

Almaşık terimler arasındaki ayrılıkların üstesinden gelinmediğinde, sözü edilen eğilimler, tercih sırasında dikkati çeken farkları ortaya koymaktadır.

Konuya daha çok bilgi ve tinsel (manevi) yönüyle yaklaşanlara uygulamalı bakış yanlıları olumsuz tutum gösterip, onları «kuramcılar» diye alaya almaktadırlar. Kooperatif işletmenin bayraktarları da birlikçi görüşümlere pek az önem vermektedir. Öte yandan, iyi bir kooperatif ruhunun yaratılmasını teknik bilgi ve iyi işletmecilikten daha önemli görenlerin de eksikliği yoktur. Bu durum karşısında eğer günümüzde kooperatif ekonominin amaçları bir kere tanımlanırsa, bütün iş bitecektir.

Burada, sözkonusu davranışların sosyolojik ve kültürel nedenleri için her yönüyle derinlemesine bir çalışma yapmak yerinde olacaktır. Böylece, konumuza uygun düşen terimler olarak «kooperatif kültürü (eğitimi)» ve «teknik yeterlik» üzerinde durulabilir. Biraz önce sözü edilen çalışmayı yürütme olanaksızlığında, incelememizi, daha iyi çözümler aramak için, yukarıdaki terimlerle ilgili düşünce ve gerçeklerle sınırlamamız gerekecektir.

Belki böyle bir incelemeye girmeden önce, eğitimin kooperatif sistemin özündeki temel amaç olduğunu; insan karakterinin kendisini çevreleyen koşullarca daha iyi olacağına inanmış OWEN ve değişmez insan özelliklerinin olumlu biçimde geliştirilebilmesi için elverişli araçların

saptanmasıyla uğraşmış FOURIER'in düşüncelerindeki kadar anımsamak yararlı olacaktır.

Yeniden, ele alacağımız konulara dönersek, burada kooperatifçilik eğitimini bir yanda, iş eğitiminde ustalık diye adlandırılan yeterlik konusu da diğer yanda inceleyeceğiz.

Kooperatifçilik eğitimi türlü biçimlerde tanımlanmıştır. Şili'nin tanınmış kooperatifçisi CARLOS BURR'a göre bu «kooperatif amaçları ve ilkelerindeki uygunluğu görme, düşünme, yargıda bulunma alışkanlığını sağlamaya yol açan yöntemlerin birleşmesidir» ve «sonuçta kooperatifçilik eğitimi, sistemin ilkeleri hakkındaki bilgiyi, yöntemlerini, tarihini ve ayrıca bunun tinsel (moral) gereklerini karşılamak için sorumluluk ile öncelik duygusunun gelişmesini içerir» (2).

İngiltere'nin tanınmış eğitimci ve kooperatifçilerinden MARSHALL, kendi yönünden şunları söylemektedir: «Kooperatifçilik eğitiminden kooperatif üyeleriyle ve üyeliği olurlu bulunanlarla— haberleşme çabalarımızı, kooperatif hareketinin etkinlikle fonksiyon görebilmesi için gerekli bilgi, ustalık ve isteğin sağlanmasını anlıyorum» (3).

Burada verilen tanımların içeriğinde, hatta kendilerine egemen olan anlamlarda, en geniş kapsamıyla bir «kooperatifçilik eğitimi» ifadesini bulmaktayız. Eğitimde dediğimiz bir kimseye yeti veya yeterlik kazandırma eylemi oldukça sınırlı bir anlam taşımaktadır. MARSHALL bu kavramı aşağıdaki şekilde tanımlamaktadır: «Eğitimden, belli bir plana göre seçilmiş konulara ilişkin düşünülmüş bir süreci anlamaktayım.» Öte yandan öğrenim (education) kavramını şöyle açıklamaktadır: «Öğrenim, uygulanacak ilkeleri kapsayacak bir biçimde bireyin yeteneklerini geliştirmeyi amaçlayan çok daha gerideki bir noktada ortaya çıkmaktadır.» Öğrenimi eğitimden (training) ayırmanın yerinde olmayacağı uyarısından sonra, adı geçen eğitimci şu basit, fakat anlamlı sözlerle sonuca varmaktadır: «Bir sineği eğitebilirsiniz, ancak bildiğim kadarıyla, öğrenimden geçiremezsiniz. Bunun yanında bir insanı öğrenimden geçirebilir ve eğitebilirsiniz» (4).

(2) CARLOS BURR P., «The cooperatives— an economy of liberty», Third Edition. Editorial del Pacifico, S.A., Santiago, Chile, 1965, s. 119-120.

(3) R.L. MARSHALL, «Essential Parts of Cooperative Education», Cooperative Education Document No. 8, Cooperative Managers' School, Zaragoza, Spain, 1969, s. 91.

(4) R.L. MARSHALL, «Instruction of Cooperative Personnel», Cooperative Education Document No. 3, Cooperative Managers' School Zaragoza, Spain, 1967, s. 18.

Bu durum, en geniş anlamıyla kooperatifçilik eğitimi için uygun amacın önderlerin, şimdiki ve gelecekteki kooperatif üyelerinin kültürünü dikkate alması zorunda olduğunu düşünmeye yol açmakta ve he;si sistemin temel ilkeleri içinde kalmaktadır. Ayrıca, bunun içine, kooperatif teşebbüslerin veya işletmelerin kendilerinden yararlananların ihtiyaçlarını en iyi biçimde kanışlaması amacıyla yöneticilerin ve işgörenlerin teknik eğitimi de girmektedir.

Teknik yeterlik veya eğitim denilen hususla ilgili kavramları açıklamak yerinde olacaktır. Kooperatifçilik eğitiminin, sözgelimi bürolar veya atölyelerdeki makineler gibi sadece teknik eğitim alanlarını kapsadığını ileri sürmek bir abartma olacaktır. Aksine, yönetsel konuların ve kooperatifçilik eğitiminde kendine göre bir yeri olan yönetimin eğitim ya da yeterliğine özellikle önem vermek gerekir. Bunun nedenleri kendiliğinden çıkmaktadır, şöyleki: Kooperatif sisteminde temel birlik ilkeler ile sistemin özgül (karakteristik) yöntemleri arasında kurulmaktadır. Kooperatif işletmesinin ekonomik, finansal ve yönetsel konulardaki tutumunun kooperatif ilkelerine dayandırılması gereklidir. Yönetsel tekniklere gelince, doğrusu, her türlü teşebbüse uygulanabilecek bazı teknikler vardır. Kooperatif yöneticileri, kendilerini sıkmadan bunları kullanabilirler. Diğerlerinin ise, kooperatif doktrininden ileri gelen durumlara göre başlangıçta düzenlenmesi zorunluluğu vardır.

Sözgelimi, iyi bir yönetimin temel öğeleri olarak düşünülen çağdaş teknikler, planlama, örgütlendirme, düzenleştirme ve denetlemedir. Kooperatifleri işlerinde böyle bir bölümlendirme ile işlevlerindeki uygulamaya ilişkin birçok yöntemi benimsemekten hiçbir şey alıkoyamaz. Bununla beraber, yönetimdeki derslerin çoğunluğu böyle konularda çalışan tanınmış uzmanların büyük kısmının konuları kâr ekonomisi açısından ele alacakları dikkate alınmalıdır. Bunun içindir ki, söz konusu kimseler yukarıda belirtilen tekniklerin kullanımını ekonominin amaçlarına doğru yöneltmektedirler. Kooperatif ekonomisinde eğitimden sorumlu olanlar, söz konusu durumları görmezlikten gelip, bu tür öğrenim ve genyönelmlere bağlanmaksızın çalışmalarını sürdüremezler.

Belki somut bir örnek, ortaya konan düşüncelerin açıklığa kavuşmasına yardımcı olacaktır: Kâra dönük işletmelerin işgörenlerin örgütlendirilmesi (organizasyonu) ve düzenleştirilmesinde (koordinasyonunda), bir karışıklığı düzenleyen ve çoğu kez işçi-işveren terimleriyle anlatılan özel bir durum temel alınarak, aşağıyukarı onun üzerinde durulur. Özgül (karakteristik) ilkesinde, bu tür bir işgücü hareketine geleneksel gönyentem-

leri değiştirmek yeterli olmayacak, tamamen değişik olanların, kullanılmasına gidilecektir. Ancak şurası da açıktır ki, başka biçimlerdeki sosyal ve ekonomik birliklerde olanlarla karşılaştırıldığında kooperatif bir işletmenin işlerini yürütmede gerekli yetenek farklarını gözümüzde büyütmemeliyiz. Çünkü aşırı bir uzmanlıkta diretilirse, insanların yetisinden (kapasitesinden) yararlanamadığımız gibi, eğitim olanaklarının yararını da sağlayamayız.

Kooperatif eğitiminin kapsamına ilişkin bu ön düşüncelerden sonra, içeriğine daha kolaylıkla girilebilir. Kooperatif eğitiminin çeşitli görünümlerinin, bir bütün olarak, kooperatifin amaçlarına uyması gerekecektir. Şöyleki: Önderleri, öğretmenleri ve üyeleri bir biçime koymak; genel olarak halka bilgi verip, gençlerin düşünce ve imgelerine erişmek, kooperatiflerin yöneticilerini, işgörenlerini eğitmek. Bu eğitimin birçok konuları aşağı yukarı bilinmektedir. Bunlar öğreti (doktrin), tarih ve mevzuattır. Biçime dönük bu konularla ilgili olarak, beliren en önemli nokta, onlara böyle bir eğitimi düşünce ve istemlerinde doğru bir değişmeyi sağlayacak nitelikte verme olmaktadır. Kısacası ister akademik, ister duygusal bir hazırlama olsun, kendileri kooperatif gelişmeye ilişkin herhangi bir etki altında bırakılmayacaklardır.

İşin işletme yönünü ilgilendiren diğer konular, şimdiki durumda özel bir önemi gerektirmektedir. Bunlar planlama, ekonominin genel ilkeleri, kuruluş, denetimler, finanslama, istatistik teknikleri ve muhasebe olmaktadır ki, hepsi de üyelere daha iyi hizmet götürülmesi, temel özelliklerine uygun olarak kooperatifin büyümesi için kaçınılmaz şeylerdir.

Kooperatif eğitiminin amacının gösterilmesi ve çeşitli bölümleri arasında gerekli dengenin üzerinde durulmasından sonra, sıra böyle bir eğitimin daha etkili yürütülmesinde ele alınacak bazı hususlarla, eğitilmesi öngörülen gruplara gelmektedir.

1 — **Kamu Görevlileri** : Modern devletin görevlerinin çeşitliliği onu kooperatif eğitimiyle de bağıntısını geliştirme durumunda bırakmıştır. Devlet kooperatiflerin yükseltici, gözetimci, finansçı ve teknik yardımcısı olabilir Bu bakımdan, bu işlerle uğraşan kamu görevlilerinin öğretim ve eğitimden geçilerek, daha etkili çalışmalarının sağlanması gerekir. Söz konusu grupla ilgili en önemli gözlem, bu konuda dikkatin görevlilerin kültür yapısında gösterilmesi, yalın bürokratik ölçütlerle çalışmadan kaçınmaları, kooperatiflerin yavaş, kendi kendine yeterli, özerkliklerini geliştirici olmalarına olanak sağlayan bir tutumla karşılanmaları gerçeğini ortaya koymaktadır.

2 — **Öğretici Personel** : Öğretmenler olmadan. kooperatif fikrini gençlere ve çocuklara aşımak olasılığı yoktur. Bu nedenle, başlangıçta öğretici personelin öğretmen okullarında eğitimi ilk görev olmaktadır. Bunu eğitim kurumlarıyla işbirliği yaparak, zorunlu hizmet yükümlülüğü altına sokarak yürütmek, son derece olumsuz bir tutum olabilir. Çünkü insan kendisini bir eğitimci grubundan saymazsa, sadece işbirliği ilkelerini öğretmemekle kalmayıp, bilgisini gönülden ve inançlı olarak başkalarına aktarma eğilimin de gösteremez.

3 — **Kooperatifleri Yönelten ve Gözeten Organlar** : Bu durumda, kooperatifleri yönelten, denetleyen yetkililerin eğitimi de her kurumun büyüklüğüne göre değişecektir. Bazı durumlarda, çok daha yoğun teknik yeterlilik gereklidir. Ancak, nasıl olursa olsun, eğitimin her kuruluşun görevleriyle ilgili durumu açıklığa kavuşturucu, istenmeyen etkilerden kaçınmayı sağlayıcı yöne dönük olması kaçınılmazdır. Bütün kooperatiflerde, ancak genellikle, büyük gelişme gösterenlerde, kooperatif eğitimin benimsenen bir bölümü, kesin teknik gereklerle, demokratik ilkeler arasındaki dengenin korunmasına yöneltilmelidir.

4 — **Eğitim Kurulları** : Kooperatif üyelerinin, kendi özel kurulları aracılığıyla arkadaşlarının eğitimlerine katılmaları, her geçen gün önem kazanmaktadır. Bu şekilde hareket etmek için, ilgili kurulların üyelerinin belli bir kültüre sahip olup, özel eğitimden geçmeleri gerekecektir. Burada ortaya çıkan önem bir koşul, söz konusu kurulların çalışmalarının bir bütün olarak kooperatifin eylemleri içinde tümleşmesi ve diğer yönetim organlarınınca, aşırıya kaçmadan, desteklenmesidir.

5 — **Yöneticiler** : Daha önce de belirtildiği gibi, kooperatifte bu grubun dikkati özellikle teknik yeterlik üzerinde toplanacaktır. Ancak, böyle bir teknik eğitimi kooperatif kültüründen ayıramama zorunluluğunu çok büyütmenin de anlamı yoktur. Buna göre yöneticilerin ve işgörenlerin çalışmalarının ayarlanması gerekir.

6 — **Kooperatiflerin Üyeleri** : Üyeler için kooperatif eğitiminin alanı, bir kimseye sorumluluk taşıyan önderlik görevlerini yürütme olanağını veren ilkelerle ilgili eğitimden sağlanacak ilk bilgilerden çok geniş olabilir. Ancak, her durumda, başlıca çabaların, sorumlulukları, hakları, istek ve bağlılıkla yerine getirebilecek görevleriyle sürdürülecek bir kooperatif üyeliğine dönük olması gerekecektir.

SONUÇLAR

1 — En geniş anlamıyla kooperatif eğitimi kavramı, gerek tek tek kooperatifler için düşünülen gerek tümüyle kooperatif hareketinin gelişmesine dönük, eğitsel nitelikteki eylemlerin tamamını kapsamaktadır.

2 — Yukarıdaki temele göre, kooperatif eğitimin şu hususları içermesi gerekecektir :

a) Önderlerin, öğretim üyelerinin, öğretmenlerin çabalarını kooperatif sistemin temel ilkelerine göre ayarlamalarına olanak verecek ideojolik kültür yapısı

b) Genellikle öğrencilere, geleceğin iyi kooperatifçileri olarak hazırlanacakları amaca göre bilgi ve kültür aktarımı

c) Hakları, görevleri konusunda, dinamik ve uyanık hareket etmeleri amacıyla üyelerin gerek şimdi gerek gelecek için güdülenmesi

d) Kooperatif teşebbüslerin, ortak yarar kavramı içinde, kendilerine bağlı olanların ihtiyaçlarını en iyi biçimde karşılamaları için, yönetici ve işgörenlerin teknik yeterliği.